

איכות מול כמות

רא"ל יגאל ידין

הזעזועות

254

שבט התשל"ז, פברואר 1977

מובא לעיתים קרובות כמסמל את המלחמה של המעטים נגד הרבים, אך אין כאן בעיה של מעטים נגד רבים, אלא בעיה של אחד נגד אחד ושל האיכות נגד הכמות. אולם כאשר מתכוונים לדון בקטיגוריה של מעטים נגד רבים, הבעיה הרבה יותר מורכבת וגורלית לנו, שכן נגזר עלינו מאז ועד סוף הימים להיות מעטים נגד רבים, והשאלה העומדת לפנינו היא: מה הסיכוי של המעטים לעמוד נגד הרבים, ואם אכן עולה האיכות על הכמות במקרים כאלה, מהם המרכיבים של האיכות?

ניתן להביא דוגמא קיצונית הפוכה לדוד וגוליית: לוחם אחד עם מכונית-ירייה ותחמושת בכמות בלתי מוגבלת יעמוד בנקל נגד אלפי לוחמים המזוינים בקשתות. כאן הבעיה היא של תרבות. אין זו בעיה של מעטים מול רבים, אלא של איכות נגד כמות, אף שמבחינה מספרית המעטים הם מול רבים.

אולם הדוגמא הזאת היא פשטנית ביותר, שכן היא מצמצמת את בעיית האיכות נגד הכמות לסוג כלי-הנשק בלבד. אילו היה זה הקריטריון המכריע או היחיד, ניתן היה לומר שוב, כי בתנאי היום והמחר שלנו נגזר לכאורה שעל הרבים לגבור על המעטים, בתנאי שמדובר בשימוש בכלי-נשק קונוונציונליים בלבד. ברם מכיוון ש"המעטים נגד הרבים" הוא נתון שאינו ניתן לשינוי על ידינו, הרי הבחינה העיקרית שעלינו לבדוק היא: מה משקל האיכות נגד הכמות, והאם היא נבחנת בכלי-נשק בלבד. יתר על כן, בחינה מעניינת נוספת היא, האם הכמות היא תמיד מעלה, או שיש מעין שלב של מאסה קריטית שהחל ממנו – בהשפעת נתונים פסיכולוגיים וסוציולוגיים –

נדמה כי אין בעיה חשובה יותר הקשורה ביכולתה של מדינת ישראל להגן על קיומה בעתיד, מאשר בירור נוקב של מושגי האיכות והכמות בקרב. אף שהדברים ידועים, ואולי משום שהם ידועים, הכרחי לחזור ולשנן, לחשוב וללמוד אותם יום-יום. נראה כי בנושא של "איכות מול כמות" או "מעטים מול רבים" יש צורך קודם לכל דיון ללבן את ההבדלים בין שתי קבוצות המושגים הללו, אשר לעיתים נוהגים לערבב ביניהן. הן אינן בהכרח נרדפות או זהות, ולמעשה אין אפילו הכרח שיהיה קשר ישיר ביניהן. השימוש במושגים אלה ללא הבחנה הוא מסוכן ועלול להוליך לתוצאות מסוכנות.

האיכות כגורם מכריע

ניתן לקבוע כמעט באופן מוחלט, כי מעטים העולים באיכותם על הרבים ינצחו את הרבים, ורבים השווים באיכותם למעטים ינצחו את המעטים. אבל לא כל מעטים עולים על הרבים באיכותם, ולא כל הרבים, בטבע שהם רבים, נופלים באיכותם מן המעטים. ולכן הזיקה בין שני המונחים הללו קיימת במקרים מסוימים ומוגדרים, אבל לא תמיד. לדוגמא: כאשר שני הצדדים שווים במספרם, אין לפנינו בעיה של מעטים מול רבים, הגורם המכריע הוא האיכות.

הדוגמא הקלסית שנוהגים אצלנו מאז ומתמיד להביא, לדעתי בטעות, כנציגה או כמסמלת את המעטים נגד הרבים היא סיפור דוד וגוליית. סיפור דוד וגוליית

1984-1917
הרמטכ"ל השני בשנים
1952-1949
סגן ראש הממשלה בשנים
1981-1977

מפסיקה הכמות בתנאים מסוימים להיות יתרון והופכת לחיסרון. או שמא נהפוך הוא: האם קיים מצב שבו הכמות כשלעצמה מהווה איכות, אשר בלתי ניתן להתגבר עליה. לדוגמא, כל מאות מיליוני הסינים: האם במצב מסוים הכמות היא איכות שלא ניתן לגבור עליה, או להיפך, האם יש שלב שבו, בתנאים מסוימים, אצל עמים מסוימים – הכמות עצמה הופכת לחיסרון?

גדעון והמד"נים

לשם ברור בעיית האיכות כגורם מכריע יש לשוב ולהזיקק לשתי דוגמאות שכבר הוזכרו: האחת, סיפור דוד וגוליית, והאחרת היא סיפור גדעון והמלחמה במדיינים. הלך משתי דוגמאות אלה שונה לחלוטין, אם כי בשני המקרים, לכאורה, הדגש הוא על האיכות. פרשת דוד וגוליית, כאמור, מצביעה באופן ברור ביותר, שבתנאים שווים הכמות אינה נתון מוחלט. במקרה של דוד וגוליית הטווח ניטרל את הכמות העצומה של השריון ושל הנשק הכבד קצר הטווח. הדוגמא של גדעון, לדעתך, היא זו שאותה יש ללמוד, ועליה יש לחנך: סיפור דוד וגוליית הוא בעל אופי סמלי. לעומתו, הדוגמא של גדעון הרבה יותר מורכבת, הרבה יותר מאלפת והרבה יותר רלוונטית לנושא שלנו, שכן בה גלומים כמעט כל המרכיבים האמיתיים, שרק ביחד, ולא כל אחד לחוד, הופכים למרכיב של עוצמה שאפשר לקרוא לה איכות מול כמות. וכאן, במקרה של גדעון, מובלטת "אידיאולוגיה" מסוימת, האומרת שלמעשה רק המעטים יכולים להשיג את שיא האיכות.

נתוני הפתיחה בסיפור גדעון (שופטים ו"ח) מביאים עובדה אריתמטית של רבים מול מעטים. על מדיין נאמר: "ויבואו כדי ארבה לרוב, ולהם ולגמליהם אין מספר". ולעומת זאת על ישראל נאמר: "ויגדל ישראל מאוד מפני מדיין".

גדעון מכריז על גיוס כללי של כל הלוחמים, וכאשר באים אליו שלושים ושניים אלף איש, אומר לו ה': "רב העם אשר איתך". לכאורה היו דרושים אנשים נוספים, אבל הצו היה אחר: מספר האנשים גדול מדי. למספר המקראי הסבר משלו, שאין הכרח לקבלו בפשטות התיאולוגית שבה הוא מוצג, אלא במשמעותו המוסרית. המקרא מסביר שה' רצה כאן לומר לגדעון: אם יהיו 32 אלף, אתם תנצחו ותחשבו שאתם מנצחים בכמות. אני רוצה שאתם תנצחו עם מעטים, ואז תבינו שלא בכמות ניצחתם, אלא ברוח. ואז גדעון מצווה לעשות ניפוי, שהצעד הראשון בו הוא: "מי ירא וחרד ישוב". כלומר משמעותם של העוז ושל המוטיבציה למלחמה עולה כאן לאין ערוך על משמעותה של הכמות. אחרי הניפוי הזה

נשאר גדעון עם עשרת אלפים איש. כלומר, לפי קריטריון של "מי ירא וחרד", שני שלישים חוזרים הביתה. הוא נשאר עם שליש מהמתגייסים, אלה הלוחמים שלפי קריטריון העוז הם האמיצים ואינם חרדים. אלה הנועזים בעלי המוטיבציה. אבל על כך מוסיף ואומר לו ה': "עוד העם רב". שוב, לכאורה העוז והמוטיבציה ישנם. האיכות, לכאורה, השתפרה, אך הצו נשאר עדיין: "עוד העם רב". כאן נוסף הקריטריון השני, וכנראה החשוב יותר מבחינת הסיפור המקראי. במילים אחרות נאמר שהעוז והמוטיבציה הם תנאים דרושים, אבל אינם תנאים מספיקים. פירושו של דבר שאיכות אינה יכולה להימדד לפי קריטריון אחד. קיימים כאן מה שקוראים במתימטיקה תנאים דרושים, אבל קיימים גם תנאים שהם דרושים ולא מספיקים, וקיימים תנאים שהם דרושים ומספיקים. המבחן השני אינו מחוור לנו די הצורך. בסיפור המקראי כתוב: "כל אשר ילוק בלשונו מן המים כאשר ילוק הכלב, תציג אותו לבד, וכל אשר יכרע על ברכיו לשתות..." אחר כך, בהמשך, הנוסח המקראי שבידינו קצת מעוות, אם אנחנו משווים אותו גם להיגיון וגם לנוסח של תרגום השבעים. אצלנו כתוב: "ויהי מספר המלקקים בידם אל פיהם שלוש מאות איש, וכל יתר העם כרעו על ברכיהם לשתות מים". ברור שזאת לא חלוקה: מי שילוק ככלב אינו זה ששותה מים בידו. ובאמת, בתרגום השבעים כתוב אחרת. שם כתוב: "ויהי מספר המלקקים שלוש מאות איש, וכל יתר העם כרעו על ברכיהם לשתות מים בידם אל פיהם". משמעותו של קריטריון זה אינה בהירה דיה, אך ברור כי זהו מבחן נוסף על מבחן העוז.

הסיפור של גדעון מראה שהאיכות אינה מצטמצמת בשני הדברים שנידונו לעיל, אלא קיים אלמנט שלישי, החשוב אולי לא פחות, והוא המפקד. בלי המפקד כל "המלקקים" כך או אחרת, עם מוטיבציה או בלעדיה, הם בחזקת עדר. וגדעון אכן נתגלה כמצביא מעולה. ראשית, מוטל עליו מה שקרוי היום בלשונו המודיעין הקרבי. עליו ולא על חיל מודיעין ולא על מישהו אחר. הוא, המפקד, מצווה אישית ללכת ולערוך סיור לילה. הוא לוקח עימו גם את עוזרו והשליש האישי שלו לשם אבטחה – והלה משמש לו אמצעי להאזנה. גדעון אומר לו: "ושמעת מה ידברו ואחר תחזקנה ידיך". פה מופיע היסוד השני: אתה צריך גם להבין את האויב ואת הלך מחשבתו ולא רק לראותו. במקרה של גדעון העניין הוא במוראל האויב, וההסבר הוא: אם תצפה בלבד, לא תעמוד על כך; אך אם תאזין, תוכל להבין ולהפיק תועלת. כי מוראל ירוד, לשם דוגמא, ניתן לנצל ולהפוך אותו לגורם איכותי. אתה חייב למצוא – אומר לו ה' – את נקודת התורפה, וגדעון הולך לחפש אך ורק את נקודת התורפה.

הצהרונות

יובל למדינת ישראל

17

בסופו של דבר מסתדרים הדברים: המפקד סייר, ראה, האזין, הבין במה העניין ומצא את הפתרון. כל זה כשלוש-שלוש נשארו רק 300 איש. כעת מותנית ההצלחה בדבר אחד, ואחד בלבד: על השלוש מאות לנפץ את הכדים ולתקוע בשופר בעת ובעונה אחת. שכן ללא משמעת אבסולוטית, אפילו יהיה המפקד נועז וחכם, ואפילו שהוא מתחבל תחבולות, מתמצה ההצלחה בסופו של דבר בביטוי "אחריי": "ממני תראו וכן תעשו, והיה וכאשר אעשה, כן תעשו, ותקעתי בשופר אנוכי וכל אשר איתי, ותקעתם בשופרות גם אתם" – ולא רגע לפני כן.

הלקח בנקודה זאת הוא שמרכיב האיכות – כפי שהוא מצטייר ב"מעטים נגד הרבים" ולא במקרה של דוד נגד גוליית – הוא שאין למדוד את האיכות בשום פנים ואופן על-ידי מרכיב אחד בלבד. רק אוסף של כמה אלמנטים ביחד, כאשר כל אחד מן המעטים מגיע לשיא האיכות הזאת, רק אז עולים המעטים על הרבים, והאיכות גוברת: המוטיבציה, אומץ הלב, המשמעת, איכות הנשק, סוג הנשק, מודיעין, תחבולה.

מגבלות הרבים – מעלות המעטים

בואו נפנה למצבנו היום ומחר ונבחן אותו לאור הקריטריונים האלה שהזכרנו. יש לזכור שהנקודות העיקריות, המרכיבות את האיכות כגורם בעל משמעות מבחינה צבאית, הן השילוב של כמה תכונות יחד. כל אחת בנפרד אינה מספיקה, רק שילובן יחד מקנה סיכוי לעמוד נגד כמות, שבהכרח כמעט אינה יכולה להיות כולה איכות, אם כי גם זה עלול לקרות.

הבה ונבחן כמה נתוני יסוד אצלנו. כבר בתחילה ציינתי, כי נגזר עלינו להיות מעטים נגד רבים. בעיית האיכות, אם כך, עומדת היום יותר מאשר אי פעם בראש בעיותינו. לרשות אויבנו כל משאבי הכסף שבעולם. כל הנשק המתוחכם המיוצר כיום והניתן לרכישה עומד לרשותם, ובכמות בלתי מוגבלת כמעט. אם כך, מהן מגבלותיהם ומהן מעלותינו שלנו שקיימות או שחייבות להיות קיימות? נבחן עתה את מגבלות אויבנו.

הזכרתי שלרבים יש מגבלות, שהמעטים יכולים להופכן למעלות איכות. ראשית נתבונן בשטח האסטרטגיה הפוליטית. נפוליאון – ערב אחת ממלחמותיו הראשונות – אמר: "תנו לי קואליציה של אויבים כדי להילחם נגדה". זוהי נקודת התורפה הראשונה של הרבים במשמעות הרלוונטית לנו. מבחינת הטרמינולוגיה של נפוליאון לפנינו לא קואליציה, אלא ריכוז של כמה עמים. נפוליאון אמר: "האידיאל שלי כמפקד הוא להילחם נגד קואליציה". את החולשה הזאת של הרבים חייבים אנחנו לנצל בצורה מקסימלית כדי

להפוך אותה לאחד הגורמים החשובים באיכות שלנו. מבחינה צבאית אחד היתרונות בלחימה נגד קואליציה הוא האפשרות לבחור במצבים מסוימים את האויב הקונקרטי. אם נוווה קואליציה לשלשלת, ניתן לבחור ולפגוע בחוליה החלשה ביותר, ואז השלשלת מתנתקת ומתמוטטת. בקואליציה קיימת נקודת תורפה נוספת שגדעון הבין אותה: תמיד קיים "תפר" בין צבא אחד למשנהו, וניצול התפר הוא אחד המרכיבים המרכזיים בכל תחבולה. יכול התפר להיות פסיכולוגי, זמני, גיאוגרפי או כמותי, אך הוא קיים תמיד. מרכיב שלישי, שלא תמיד קיים, אך אופייני לאויב בזירתנו, הוא החיסרון של הלחימה בקווים חיצוניים, כלומר: לנו, במקרה שלנו, זהו היתרון של הלחימה בקווים פנימיים, המאפשרת את הניצול המקסימלי של אותן שלוש החולשות שהזכרו לעיל.

עד כאן מבחינה צבאית, אבל בלחימה נגד המאסה של מאות האלפים הללו קיימת גם הבחינה הפוליטית. לא לכל אויבנו אותה המוטיבציה להילחם נגדנו. מקובל אומנם לומר שהמאחד אותם הוא שהם כולם שונאים אותנו, אבל ראינו שאין הדבר מספיק כדי ליצור מוטיבציה ללחימה. אין הרגשת השנאה מספקת כדי ליצור כוח לוחם. יש הבדלים גדולים במוטיבציה של כל אחד ממרכיבי צבאות האויב. הקטנת המוטיבציה של אלה שהמוטיבציה שלהם קטנה במילא היא אחת הדרכים של המעטים להגדיל את איכותם שלהם בהתמודדות עם הכמות. אבל זה, כמובן, כבר חלק מהמערכת של האסטרטגיה הגדולה.

גורם נוסף, המאפשר להפוך את כמות האויב לאיכות שלנו, הוא שאין לך דבר בשל יותר מאשר קואליציה של אויבים ללוחמה פסיכולוגית מצד המעטים נגד הרבים. הלקח של המעטים מול הרבים, אם רוצים הם להפוך את הכמות של האויב לאלמנט האיכות של עצמם, הוא בכך שהם חייבים להקים מוח, צוות, גוף עליון, שיכול לחשוב על הנקודות האלה ועל עוד רבות אחרות גם מהאספקט הצבאי הטהור וגם מהאספקט המדיני-הצבאי.

המוח והלב הם הנשק

יש לדון גם בכוחותינו, כי בסופו של דבר "מעטים" לא ייבנו באיכותם רק מהחולשה הפוטנציאלית של ה"רבים". המוטיבציה למלחמה היא שטח שבו אנחנו עולים על אויבנו ותמיד נעלה. אך אין דבר מסוכן יותר מלהניח שזהו נתון שנגזר מן השמים, אקסיומטי וקבוע מראש. אין אפשרות להציב את "האיכות האמיתית" נגד הכמות, אם באמת לא נבין שבנושא הזה, זה הניפוץ הראשון שחייבים אנו לנפות, ממש כפי שראינו אצל גדעון. אין

הציונות. ואם יש סדקים בתחום זה, אז אין אנשים שיודעים מה הם רוצים, ובוודאי שאין אנשים שאוהבים

כאן נתון קבוע, אלא אנחנו חייבים לשקוד עליו ולפתחו כפי שמפתחים נשק מלחמתי.

היו אישים, ואפילו דגולים וחשובים, שגרסו כי ב-1948 ניצחנו מפני ש"נלחמנו עם גבנו אל הקיר". כשלעצמי לא הסכמתי איתם אף פעם, שהרי זאת היא מוטיבציה שלילית, מה שקראנו אז "בלית ברירה". היא הייתה אולי קיימת אז אצל אחדים, אבל אם זו תהיה המוטיבציה שעליה נחנך את הדור שלנו, עלולה היא בסופו של דבר לכרסם בכושר וברצון הלחימה של העם, ברצון העם לחיות וברצון הנוער לחיות כאן.

גם המוטיבציה של שנות האויב, שהיא אחד המרכיבים החשובים אצל עמים וצבאות מסוימים, אינה תופסת אצלנו. קשה לחשוב שיש בעולם צבא ואנשים הנועזים ביותר ששנאו את האויב. ולכן הבעיה המרכזית שלנו בקריטריון הראשון של הניפוי או אי הניפוי,

בהפיכת "המעט" שלנו לאיכות – היא ליצור את המוטיבציה החיובית ללוחם, וראשיתה, קודם כול, אהבת הארץ הזאת וההכרה שרק כאן יוכלו היהודים לחיות כעם חופשי וגאה. במילים אחרות: הכרה בצדקת דרכנו ובצדקת היותנו כאן.

לוחם גדול אחד, קרומוול, קלע בנקודה זו לעיקר הדברים, וכך אמר: "תנו לי לוחמים היודעים מה הם רוצים ואוהבים את אשר הם יודעים". ישנו פה מרכיב כפול: יש לדעת מה רוצים ואת אשר יודעים צריך לאהוב. ישנו כאן השילוב של שני מרכיבים חשובים במרכיב האיכות, והם המוח והלב. עם המוח בלבד לא ינצחו, ועם הלב בלבד לא ינצחו. שילובם של המוח והלב – זהו הנשק הגדול ביותר של "המעטים" נגד "הרבים" ומרכיב חשוב באיכות. בשטח זה, נדמה לכאורה, ואולי לא לכאורה, שיש סדקים במחנה שלנו. יש סדקים אצל חוגים מסוימים בקשר לצדקת דרכנו, צדקת היותנו, צדקת

את מה שהם יודעים.

המדינה הבינה את זה וניסתה לחנך לתודעה יהודית, אבל החינוך הזה פשט את הרגל, מפני שניסו לחנך את המוח ואת הלב על-ידי יצירת עבר סינתטי, שאף פעם לא היה קיים. זה בוסס יותר מדי על עניינים ריטואליים, טקסטואליים ולא על הייחוד האמיתי של העם היהודי. החינוך האמיתי הוא זה של שילוב תולדות העם והארץ, והדבר נחוץ כדי שיידעו מדוע אנחנו נלחמים. אבל בכך לא די, שכן אם נקבל את האמרה של קרומוול, הרי לפיה יש גם לאהוב את מה שיודעים. וזוהי הסכנה השנייה, שכן חלק מאיתנו, אפילו שהוא רוצה להיות פה, וזאת הארץ שלנו – אבל התנאים, דרך החיים הם כאלה שהאבה לפעמים מתרחקת.

ישנו עניין שרבים חולקים עליו, והוא שלצבא צריך להיות תפקיד במדינה: בחינוך ובפתרון הבעיות כמו בעיות הפער ובעיית הציונות במרכאות, מפני שבלעדיהם

הצהרונות

יובל למדינת ישראל

"השגיאה האמיתית של אסטרטגיה בלתי נכונה היא: אי-הניסיון לעקוף את דרך המחשבה של האויב, כפי שהוא מצפה שאתה תלך בה. זו השגיאה הגדולה ביותר, כשאתה אינך מנסה לבחון את מה שהאויב חושב שאתה תעשה – ולעשות אחרת. כי בסופו של דבר אסטרטגיה היא מאבק שכלי – מאבק של מוח נגד מוח".

אותו נפוליאון שכבר הוזכר אמר, שבסופו של דבר היחס בין הגורם הרוחני (האיכותי) לגורם החומרי במלחמה הוא אחד לשלושה. במשוואה מדעית ניסה הוא לומר: ניתן למדוד את כוחו של האויב מבחינה חיצונית, אפשר למדוד אותו במספרים ובכמות, אבל את האיכות אי-אפשר למדוד, כי זו נמדדת במוראל, בשליטה, באספקה ועוד. ולכן לנוע בדרך הטבעית המצופה פירושו הדבר לחזק את האויב. עיקרה של כל המחשבה הצבאית הוא להוציא את האויב משיווי משקלו הפסיכולוגי והלוגיסטי, וודאי שאי-אפשר להשיג זאת אם נפעל בדרך שהוא מצפה לה. הצליחה של צה"ל במלחמת יום הכיפורים הייתה דוגמה קלאסית לשיבוש ציפיותיו של האויב, אשר השיגה בדיוק את המטרה: ערעור שיווי המשקל הפסיכולוגי והלוגיסטי של האויב, החשוב יותר מכל כמות אחרת שניתנת למדידה, ואין לך דבר יותר מסוכן מאשר להיות דוגמטי בדברים האלה.

לידל-הארט אמר שסודה של האסטרטגיה העקיפה הוא ביכולתה לקבוע את תוצאות המלחמה עוד לפני שהתחילה המלחמה עצמה. זה הסוד של אמנות המלחמה, ולא רק של כוח המלחמה. אכן גדעון היה לנו לסמל בקרב, ועל כך נאמר כבר בתנ"ך: "כי בתחבולות תעשה לך מלחמה..."

משמעת זה לא רק כובע

המרכיב האחרון בסיפור של גדעון, המהווה בעיה קשה ביותר אצלנו, הוא בעיית המשמעת. בסיפור המקראי הוכח שכל הניפוי "הלבבי", כל הניפוי "המוחני" וכל הפעילות המוחית של המפקד אין להם ערך, אם אין הוא יודע ואיננו בטוח שמה שהוא רוצה לעשות ייעשה בזמן, במקום וברגע, כפי שהוא רוצה שייעשה. אחת המסקנות הקודרות של ועדת אגרנט הייתה, שבאחד המרכיבים החשובים ביותר של האיכות – המשמעת – זקוק צה"ל לשידוד מערכות. לא שהוא יותר גרוע במלחמה הזאת בעניין הזה מאשר היה, אלא שבתנאים של היום הוא מוכרח להיות יותר טוב משהיה בנושא הזה. נושא זה שהוא, לכאורה, פשוט ומובן, הוא אולי דווקא הקשה ביותר להחדרה ולהבנה.

אומרים לנו: מה אתם רוצים! צבא מצוחצח עם כובע, אבל ללא מוטיבציה והקרבה, או צבא שיש לו

אינו מתקיים התנאי הדרוש הראשון לקריטריון של האיכות. לפי תפיסתי, הגדניע צריך להיות באחריות מוחלטת של הצבא, ובמטרה אחת בלבד. לא חשוב אם הבחור יודע לירות ברובה בשלב זה, אך עליו לדעת מבחינה ביטחונית-צבאית מדוע הוא כאן, ועליו לאהוב את אשר הוא יודע.

הקריטריון השלישי, שלכאורה מקנה למעטים בתנאים שלנו יכולת להכריע את הרבים, זהו הנשק שבסיפור של גדעון מצטייר כך: לא הקשת ולא הרובה, לא הכידון ולא הרומח, אלא נשק שאיש לא שמע עליו בכלל: לפידים בתוך כדים אשר יוצרים מהומה וכו'. בהקבלה לתקופתנו, כאן טמון אולי האתגר הגדול ביותר העומד בפנינו בשטח של האיכות מול הכמות, וזאת מאחר שיש גבול מסוים לכל הקריטריונים האחרים. סיפור דוד וגוליית מלמד רק דבר אחד: בשטח הנשק עולה האיכות בתנאים מסוימים על הכמות. קלע של רועה בעל טווח, אין שווה לו בכל כלי-הנשק הכבדים קצרי הטווח. ויש דוגמאות רבות לכך בהיסטוריה.

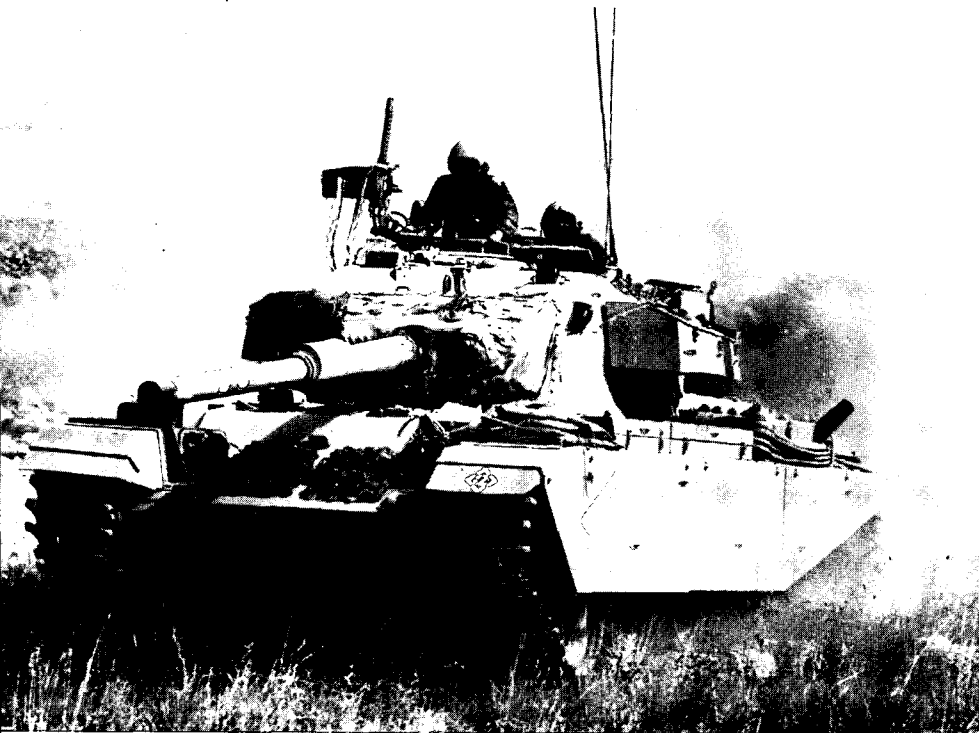

נפוליאון: היחס בין הגורם הרוחני (האיכותי) לגורם החומרי במלחמה הוא אחד לשלושה

מאגר מוחות כנשק אסטרטגי

כרגע עליונותו של האויב היא בכך, שביכולתו לרכוש כמעט את כל הציוד שאחרים מייצרים. אולם עלינו לזכור שבעידן הזה של הלוחמה האלקטרונית אין גבול ליכולת הפיתוח העצמית של הנשק, ולנו יש היתרון הזה שהמוח היהודי מסוגל עדיין לא רק לקנות נשק, אלא גם לפתח נשק. וכאן עדיין עליונותנו עצומה, בתנאי ששוב לא נראה בכך נתון "מן השמים". מרב המוחות המדעיים שלנו אינם נופלים בשום דבר מכל מוח מדעי בעולם. לצורך עניין זה מוכרחים לגייס אותם יום-יום ללא רחמים, איש לפי כושרו. מי שמוכן להאמין שאנחנו מצטיינים בכל דבר מפני שאנחנו העם הנבחר, יאמין. אבל כאשר בוחנים את האיכות מול הכמות, אין לראות את הדבר כאקסיומטי. כל המוחות היהודיים בעולם חייבים להירתם לעניין זה. את המרכיב הזה של המוח יש לרכז ממש כשם שמרכזים נשק. כי בסופו של דבר, המלחמה מבחינת האסטרטגיה היא מלחמה של מוח נגד מוח: המוח שלך נגד המוח של האויב.

אחד מגדולי הוגי הדעות הצבאיים בימינו, לידל-הארט, בהגדירו את המשמעות האמיתית של האסטרטגיה הקרויה "אסטרטגיה של הגישה העקיפה", אמר:

מוטיבציה, אבל אינו מצוחצח: כאילו שהאחד עומד בניגוד לשני. בוודאי שאם מציגים תיזה כזאת, התשובה היא פשוטה וברורה, אבל אפשר גם להציג תיזה אחרת: צבא עם מוטיבציה וממושם גם יחד. מי שנטפל לבעיות כובע, מחטיא לחלוטין את הנושא. מי אמר שמוכרחים לחבוש כובע? לא הצבא התחיל את זה. כבר הקדוש-ברוך-הוא אמר לנו לחבוש כובע. הבעיה של הכובע היא אחרת לגמרי. אי חבישת הכובע מפגינה לצבא ולכולם שהמפקד איננו יכול להשליט את רצונו. הפקודה קובעת שיש לחבוש כובע, ואי חבישתו פירושה שכל אחד יחליט אילו מן הפקודות לבצע ואילו לא לבצע.

הדעה האחרת אומרת: לא היה מקרה במלחמת יום הכיפורים שחייל או מישוהו קיבל פקודה בקרב "תתקוף!" ולא תקף. ופה שוב חל ערבוב של מושג המשמעת עם מושג של הקרבה וכיוצא בזה. שתי האפשרויות

האלה כאנטי-תיזות מסוכנות – הקרבה נגד משמעת – ואין להחליף את המושג הזה. נכון, אילולא ההקרבה לא היינו מגיעים עד הלום, אולם השאלה היא האם אנחנו יכולים להרשות לעצמנו לשלם את מחיר ההקרבה בלבד, ללא משמעת: זהו האדם, הנתון היקר ביותר שיש לנו במרכיב האיכות. ההקרבה תגבר, אבל המחיר יגבר כדי לחפות על העדר המשמעת האמיתית, שהיא התנאי היסודי להשגת עליונות האיכות. ללא הדיווח הנכון, המוח לא יידע מה קרה, הוא לא יידע לתכנן. ואם לא ימלאו את הטפסים, אם לא תהיה משמעת קשר, אם לא יהיו דברים אחרים, הרי הדבר יכול להביא את המפלול הגדולות ביותר של האיכות ללא כל צורך. כי במרכיב הזה של האיכות הכול בידו, ושום דבר איננו צריכים לייבא. דווקא משום שמרכיב זה הוא כל כך חיוני באיכות, ודווקא מפני שלכאורה כל אחד מבין שהדבר הוא פשוט, דווקא כאן הנקודה שעליה אנחנו חייבים לעמול קשות.

שמישהו אומר על מישוהו: "כן, המפקד הזה הוא לא כל כך טהור, אבל הוא חייל מעולה". אינני מאמין בזה בתנאים של איכות מול כמות. בתנאים מסוימים זה אולי מסתדר איכשהו, אך אין דבר כזה חייל טוב שאיננו טהור בתנאים של איכות מול כמות.

במאמר זה נותחו בראשי פרקים מושגים של האיכות מול הכמות במטרה להראות את מה שכל אחד יודע, שהאיכות אינה דבר ערטילאי. אני מאמין אמונה שלמה שיש בידנו כל הנתונים להגביר את האיכות, כך שהיא תעלה מבחינה צבאית על המאסה ועל הכמות של אויבנו. אין לי כל ספק, שאם נגשים זאת, ואנו מגשימים זאת וחייבים להגשים זאת כהלכה, ינחלו אויבנו תבוסה ניצחת במלחמה בעתיד. אולם עלינו לזכור שאיכותו של הצבא לא תיכון, אם לא יחוסנו העם והמדינה, אולם זה נושא בפני עצמו.

לסיכום אדגיש, שנגר עלינו בדור זה, ואולי אין זו גזרה אלא זכות, לחיות בדרך אחרת מכל אומה, עם כל הקשיים. והבררה בפנינו אינה ספרטה או אתונה. הפתרון הוא ירושלים – אותה ירושלים של נחמיה, כאשר הלכה למעשה חצי עשו במלאכה וחצי אחזו בשלח. זו הנוסחה, ולפיה עלינו לנהוג, כאילו המלחמה נמצאת מאיתנו והלאה מחד-גיסא, ולהכין עצמנו למלחמה כאילו אין בעיות אחרות מאידך-גיסא, וזה המרכיב הסופי של האיכות.

הייתי מציע לכל אחד מאיתנו שמדי ערב, בטרם יירדם על יצועו, ישאל את עצמו רק שאלה אחת: מה עשיתי היום בשביל להגביר את האיכות?

מלחמת יום הכיפורים ברמת הגולן
"לא היה מקרה במלחמת יום
הכיפורים שחייל או מישוהו קיבל
פקודה בקרב 'תתקוף' ולא תקף"

ההגנה הישראלית

יובל למדינת ישראל

21

ו'היה מחנכם טהור

לבסוף ראוי להדגיש שבתוך השטח הזה של המשמעת והמשטר, של המוטיבציה, יש עוד אלמנט אחד, והוא האלמנט של "ו'היה מחנכם טהור". זה היה הצו העליון שנצטוונו מאז, וזה הצו שעלינו להקפיד עליו בכל מחיר. אם תיפגע מערכת האיכות בנקודה זו, כל מערכת האיכות תתמוטט. דומה הדבר לסרטן שמוכרחים לעקור אותו בכל האכזריות, ולא בסמי הרדמה. אני לא מאמין